

VIDURINIOJO MOKYKLINIO AMŽIAUS MOKSLEIVIŲ PSICHOSOCIALINĖS ADAPTACIJOS IR NERIMO SĄSAJOS SU LYTIMI

Šarūnas Klizas, Romualdas Malinauskas, Audronė Dumčienė, Irina Ramanauskienė¹

Lietuvos kūno kultūros akademijos Socialinių ir humanitarinių mokslų katedra,

¹Kauno technologijos universiteto Kūno kultūros ir sporto centro Kūno kultūros katedra

Santrauka

Tyrimo tikslas – nustatyti viduriniojo mokyklinio amžiaus moksleivių psichosocialinės adaptacijos ir nerimo sąsajas su lytimi.

Tyrimo medžiaga ir metodai. Atliekant eksperimentą taikytas atsitiktinės atrankos metodas. Iš Kauno miesto bendrojo lavinimo mokyklų sąrašo atrinktos mokyklos ir apklausti atrinktų mokyklų visi 8–9 klasių moksleiviai. Ištirtas 521 viduriniojo mokyklinio amžiaus (14–15 metų) moksleivis (285 mergaitės ir 236 berniukai). Moksleivių psichosocialinei adaptacijai tirti pasitelkta modifikuota K. Rogers'o ir R. Dymond'o metodika, nerimo lygiui nustatyti taikyta C. R. Reynolds'o ir B. O. Richmond'o metodika.

Rezultatai. Tirtų mergaičių psichosocialinė adaptacija yra geresnė ($56,1 \pm 12,8$ balo) nei berniukų ($51,3 \pm 11,4$ balo) ($p < 0,001$). Tirtos viduriniojo mokyklinio amžiaus mergaitės yra aukšto ($76,7 \pm 10,5$ balo) savęs vertinimo lygio. Somatinio nerimo faktorius yra aukštesnis mergaičių grupėje ($p < 0,004$). Tyrimo duomenimis, viduriniojo mokyklinio amžiaus mergaičių psichosocialinė adaptacija yra aukštesnio lygio nei bendraamžių berniukų, jų savęs vertinimo ir kitų vertinimo rodikliai buvo reikšmingai geresni lyginant su berniukų rezultatais. Šio amžiaus moksleivių somatinis nerimas yra vidutinio lygio, socialinis nerimas – aukšto, o asmenybės – žemo lygio. Šio amžiaus grupės mergaitėms būdingas didesnis somatinio nerimo lygis negu bendraamžiams berniukams.

Raktažodžiai: psichosocialinė adaptacija, nerimas, vidurinis mokyklinis amžius.

IVADAS

Nagrinėjant pastarųjų metų publikacijas ir tyrimus galima konstatuoti, kad viduriniojo mokyklinio amžiaus moksleivių psichosocialinės adaptacijos problema kelia vis didesnę pedagogų ir visuomenės susirūpinimą [1]. Viduriniojo mokyklinio amžiaus moksleivių psichosocialinės adaptacijos problema yra viena aktualiausių, ją bando spręsti šiuolaikinis edukologijos ir visuomenės sveikatos mokslas. Vidurinis mokyklinis amžius – tai paauglystės laikotarpis, o paauglystė yra vienas iš krizinių asmenybės raidos etapų. Dėl sparčių fiziologinių pokyčių organizme ir dar nesusiformavusios psichologinės ir socialinės brandos paaugliai mažiau atsparūs aplinkos stresorių poveikiui, greičiau trinka jų psichosocialinė adaptacija, t. y. gebėjimas prisitaikyti prie mokykloje

vis besikeičiančių, naujai keliamų reikalavimų, visuomenės reglamentuojamų normų [2, 3]. Analizuojant moksleivių psichosocialinę adaptaciją lemiančius veiksnius, vis dažniau akcentuojama agresija, somatiniai sutrikimai, depresija, nerimas, nepakankamas savęs vertinimas [3, 4], t. y. jų psichosocialinis dezadaptyvumas. Dėl mokyklinės dezadaptacijos formuojasi ar net įsitvirtina emociniai sutrikimai, kurie neigiamai veikia asmenybės raidą, motyvaciją, elgesį ir dar labiau apsunkina tolesnę vaiko adaptaciją [5].

Nerimas yra vienas dažniausių viduriniojo mokyklinio amžiaus moksleivių psichopatologinių simptomų. Tai tokia psichikos būseną, kuriai būdingas baimingumas, bloga savijauta, emocinė įtampa dėl gresiančio neapibrėžto pavojaus [6]. Nors nėra vieningos moksleivių psichologinių sunkumų klasifikacijos, tačiau visose atsispindi mokyklinės problemos. A. Hanson pažymi, kad dažniausiai nurodomi moksleivių psichosocialinės adaptacijos sunkumai, kuriems galima priskirti bendrą nerimą, išreiškiantį emocinę būseną, susijusią su visa veikla mokykloje; socialinio streso išgyvenimą, kurį sukelia santykiai su bendraamžiais;

Adresas susirašinėti: Šarūnas Klizas,
Lietuvos kūno kultūros akademijos
Socialinių ir humanitarinių mokslų katedra,
Sporto g. 6, 44221 Kaunas.
El. p. ksarunas@yahoo.com

saviraiškos baimę, kai negatyvios emocijos kliudo atsiskleisti kitiems, parodyti savo gebėjimus; baimę, kad rezultatai ir poelgiai neatitiks kitų lūkesčių, iš to kylantį nerimą dėl negatyvių vertinimų [7, 8]. Ne vieno tyrimo metu analizuoti mokyklinio nerimastingumo rodikliai [8], moksleivių stresas ir baimė mokykloje [9], psichosocialinės adaptacijos, moksleivių savijautos ir sveikatos veiksniai mokykloje [10]. G. Navaitis, išskyręs keturias moksleivių psichologinių sunkumų grupes (vidiniai prieštaravimai, šeimyninis bendravimas, bendravimas su bendraamžiais ir mokyklinės problemos), nurodo, kad jaunesnių moksleivių sunkumai labiau susiję su išgyvenimais šeimoje, o vyresniesiems svarbesnės problemos mokykloje ir santykiai su bendraamžiais. Pabrėžiama, jog moksleivio savijautai mokykloje įtakos turi ne tiek mokymo medžiaga, programos, kiek mokymo organizavimas, moksleivių tarpusavio sąveika, mokyklos kaip tam tikros mikrosistemos, turinčios įtakos asmenybės formavimuisi, funkcionavimas [10]. Taigi manome, jog viduriniojo mokyklinio amžiaus moksleivių psichosocialinės adaptacijos ir nerimo sąsajos neviseškai atskleistos, stokojama moksliskai pagrįstų duomenų.

Atsižvelgiant į pateiktus teiginius aiškėja tokių tyrimų svarba. Todėl šio **tyrimo tikslas** – nustatyti viduriniojo mokyklinio amžiaus moksleivių psichosocialinės adaptacijos ir nerimo sąsajas su lytimi. **Hipotezė:** keliami prielaida, kad viduriniojo mokyklinio amžiaus berniukų psichosocialinė adaptacija ir nerimas yra aukštesnio lygio nei bendraamžių mergaičių.

TYRIMO MEDŽIAGA IR METODIKA

Tyrimas atliktas 2008 m. rugsėjo mėnesį. Taikytas atsitiktinės atrankos metodas. Iš Kauno miesto bendrojo lavinimo mokyklų sąrašo buvo atrinktos mokyklos ir apklausti tų mokyklų visi 8–9 klasių moksleiviai. Ištirtas 521 viduriniojo mokyklinio amžiaus (14–15 metų) moksleivis (285 mergaitės ir 236 berniukai). Apklausa vyko raštu atrinktų mokyklų 8–9 klasėse, dalyvaujant pedagogui ir tyrėjui (stebėjo tyrimo eigą ir konsultavo tiriamuosius), truko 30–35 min. Laikantis tiriamųjų informavimo ir savanoriškumo principo moksleiviams buvo paaiškintas tyrimo tikslas, o nenorintys galėjo atsakyti jame dalyvauti. Moksleiviai buvo informuoti apie tyrimo anonimiškumą.

Apklauskos metu naudota modifikuota K. Rogers'o ir R. Dymond'o metodika psichosocialinei adaptacijai tirti [12, 13]. Modifikuotą K. Rogers'o ir R. Dymond'o klausimyną sudaro 101 klausimas. Tiriamieji, atsakydami į klausimus, turėjo rinktis vieną iš septynių

atsakymo variantų: „Tai tikrai ne apie mane“ – 0; „Tai į mane nepanašu“ – 1; „Abejoju, kad tai galima taikyti man“ – 2; „Nesiryžtu tai taikyti sau“ – 3; „Tai panašu į mane, tačiau nesu įsitikinęs“ – 4; „Tai panašu į mane“ – 5; „Tai tikrai apie mane“ – 6. Tiriamiesiems buvo nurodyta, kad jie turi vertinti metodikos teiginius kūno kultūros pamokų požiūriu. Pagrindinė ir labiausiai asmenybės psichosocialinės adaptacijos esmę atskleidžianti subskalė yra „adaptacija“. Šios subskalės vidinis suderinamumas apskaičiuotas pagal Cronbach'o alfa rodiklį (0,76). Į ją patenka dauguma šios metodikos teiginių. Metodikos autorių (K. Rogers'o ir R. Dymond'o) psichosocialinės adaptacijos modelyje ir be apibendrinto pagrindinio, psichosocialinę adaptaciją apibūdinančio rodiklio pateikiamos subskalės (savęs vertinimas ir kitų vertinimas), padedančios atskleisti psichosocialinę asmenybės adaptaciją. Šios subskalės vertinamos kaip vienas iš asmenybės psichosocialinę adaptaciją papildančių komponentų. Šių subskalių vidinis suderinamumas apskaičiuotas pagal Cronbach'o alfa rodiklį (0,69).

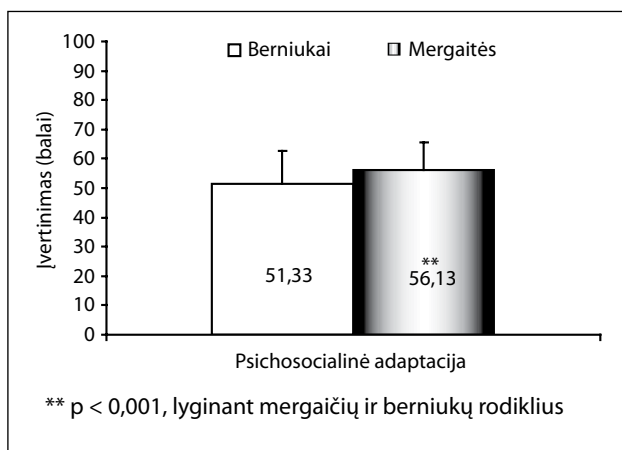
Moksleivių nerimui vertinti taikyta C. R. Reynolds'o ir B. O. Richmond'o metodika [14]. Nerimo skalės klausimyną sudaro 37 klausimai, iš jų 28 atspindi nerimo lygį, 9 klausimai yra priešingi rezultatai (melagingi). Tiriamieji, atsakydami į teiginius, turėjo rinktis vieną iš dviejų atsakymo variantų: „Taip“ arba „Ne“. Už atsakymus „Taip“ respondentai buvo vertinami 1 balu. Atsakymai į teiginius „Taip“ atspindi moksleivių savijautą, nerimastingumą ir sveikatą. Nerimo skalė susideda iš trijų faktorių: somatinio, asmenybės ir socialinio nerimo. Somatinį nerimą sudaro 12 teiginių (1, 5, 9, 13, 17, 19, 21, 25, 29, 30, 33 ir 34), asmenybės – 8 teiginiai (2, 7, 10, 14, 18, 22, 26 ir 37), socialinį nerimą taip pat sudaro 8 teiginiai (3, 6, 11, 15, 23, 27, 31 ir 35). Rezultatai vertinami šitaip: somatinio nerimo (iki 6 balų – aukštas somatinis lygis; nuo 5,9 iki 4,5 balų – vidutinis somatinis lygis; nuo 4,4 iki 1 balo – žemas somatinis lygis), asmenybės nerimo (nuo 2 iki 2,5 balų – žemas asmenybės nerimo lygis; nuo 2,6 iki 3,5 balų – vidutinis asmenybės nerimo lygis; nuo 3,6 iki 4,5 balų – aukštas asmenybės nerimo lygis) ir socialinio nerimo (iki 5,5 balo – aukštas socialinio nerimo lygis; nuo 5,4 iki 4,5 balų – vidutinis socialinio nerimo lygis; nuo 4,4 iki 3,3 balų – žemas socialinio nerimo lygis). Šių subskalių vidinis suderinamumas apskaičiuotas pagal Cronbach'o alfa rodiklį (0,71).

Duomenų statistinė analizė atlikta naudojant SPSS (13.0 versija) programinį paketą. Hipotezės apie dviejų kiekybinių požymių vidurkių ir dviejų

procentinių dydžių lygybę patikrintos atitinkamai t ir z kriterijais. Hipotezės apie požymių įverčių tarpusavyo skirtumą patikrintos remiantis chi kvadrato (χ^2) kriterijumi. Duomenų skirtumas statistiškai reikšmingas, kai $p < 0,05$.

REZULTATAI

Analizuojant viduriniojo mokyklinio amžiaus moksleivių psichosocialinės adaptacijos lygį, pasitelkus modifikuotą K. Rogers'o ir R. Dymond'o metodiką, nustatytas (1 pav.) statistiškai patikimas skirtumas tarp mergaičių ir berniukų psichosocialinės adaptacijos lygio: mergaičių jis aukštesnis ($p < 0,001$) nei bendraamžių berniukų. Tirtų mergaičių psichosocialinė adaptacija yra geresnė ($56,1 \pm 12,8$ balo) nei berniukų ($51,3 \pm 11,4$ balo). Viduriniojo mokyklinio amžiaus mergaičių ir berniukų psichosocialinės adaptacijos rodiklių skirtumas yra statistiškai reikšmingas ($p < 0,001$), nes mergaičių psichosocialinės adaptacijos lygis aukštesnis.

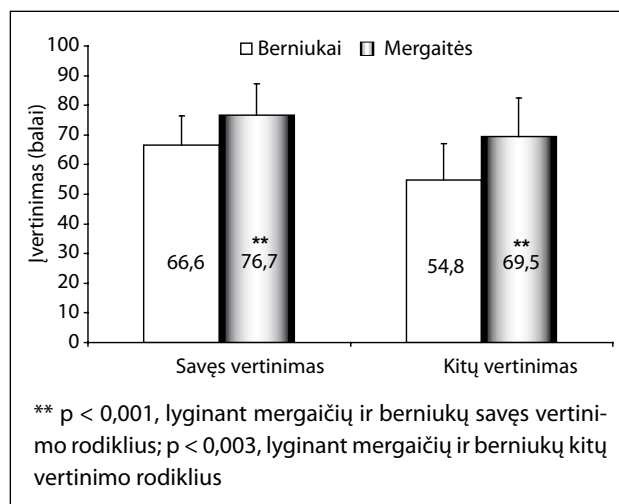

1 pav. Viduriniojo mokyklinio amžiaus moksleivių (berniukų ir mergaičių) psichosocialinės adaptacijos lygis (vidurkis balais)

Kad būtų galima pasiekti tyrime iškeltus tikslus ir patvirtinti arba paneigti hipotezę, išskirti du psichosocialinę adaptaciją atspindintys struktūriniai komponentai. Tai savęs vertinimo ir kitų vertinimo lygiai. Atlikus tyrimo duomenų statistinę analizę nustatyta (2 pav.), kad tirtų viduriniojo mokyklinio amžiaus mergaičių savęs vertinimo lygis yra aukštas ($76,7 \pm 10,5$ balo) (savęs vertinimas suvokiamas kaip tam tikra savimonės pakopa ar komponentas, kuris apima asmenybės žinias apie save ir požiūrį į save). To paties amžiaus berniukų savęs vertinimas taip pat gana aukštas ($66,6 \pm 9,8$ balo), tačiau mažesnis nei bendraamžių mergaičių ($p < 0,001$). Savęs vertinimas formuojasi jau mokykliniame amžiuje, todėl reikia

ugdyti moksleivio gebėjimą formuoti teigiamą savęs vertinimą.

Analizuojant kitų vertinimo (2 pav.) faktoriaus išreikštumą pagal tiriamųjų lytį nustatyta, kad tarp viduriniojo mokyklinio amžiaus mergaičių ir berniukų yra patikimas skirtumas ($p < 0,003$): šios amžiaus grupės mergaitėms būdingas aukštesnis kitų vertinimo rodiklio lygis ($69,5 \pm 13,1$ balo) lyginant su berniukais ($54,8 \pm 12,2$ balo). Galima teigti, kad mergaitės labiau pripažįsta kitų vertę, labiau brangina kitus nei bendraamžiai berniukai ($p < 0,003$).

2 pav. Viduriniojo mokyklinio amžiaus moksleivių (berniukų ir mergaičių) savęs ir kitų vertinimo lygiai (vidurkis balais)

1 lentelė. Viduriniojo mokyklinio amžiaus moksleivių (berniukų ir mergaičių) nerimo skalė (vidurkis balais)

Kriterijus	Berniukai	Mergaitės*	p
Somatinis nerimas	$4,7 \pm 1,2$	$5,4 \pm 1,4$	0,004
Asmenybės nerimas	$2,4 \pm 0,7$	$2,5 \pm 0,8$	0,94
Socialinis nerimas	$4,4 \pm 1,3$	$4,1 \pm 1,2$	0,07

* žymi statistiškai patikimą ($p < 0,05$) skirtumą tarp mergaičių ir berniukų

Remiantis prielaida, kad nerimas apima daugelį aspektų, atlikta faktorinė tyrimo duomenų analizė. Išskirti trys nerimo faktoriai: somatinis, socialinis ir asmenybės nerimas. Analizuojant nerimo faktorių išreikštumą pagal tiriamųjų lytį, galima pastebėti, kad somatinio nerimo faktorius yra aukštesnis mergaičių grupėje (1 lentelė) ($p < 0,004$). Tačiau teigti, kad viduriniojo mokyklinio amžiaus mergaitės dažniau neigiamai save vertina (asmenybės nerimas) ar joms dažniau būdingas socialinis nerimas, negalima, nes šie faktoriai lyginant lyties aspektu reikšmingai

2 lentelė. Viduriniojo mokyklinio amžiaus moksleivių (berniukų ir mergaičių) nerimo faktorių pasiskirstymas pagal tiriamųjų lytį ir nerimo lygius

Nerimo faktorius	Lytis	Nerimo lygis			p
		Aukštas N, %	Vidutinis N, %	Žemas N, %	
Somatinis nerimas	Berniukai	22,4	52,4	25,2	$\chi^2 = 22,41$ $p < 0,001$
	Mergaitės	14,3	71,5	14,2	
Asmenybės nerimas	Berniukai	17,1	31,2	51,7	$\chi^2 = 4,51$ $p > 0,05$
	Mergaitės	19,9	34,3	45,8	
Socialinis nerimas	Berniukai	54,8	33,1	12,1	$\chi^2 = 4,98$ $p > 0,05$
	Mergaitės	60,5	29,1	10,4	

nesiskiria ($p > 0,05$). Pagrįstai galima teigti, kad mergaitės statistiškai patikimai dažniau turi somatinių nusiskundimų nei bendraamžiai berniukai ($p < 0,004$). Nustatyta, kad 52,4 proc. viduriniojo mokyklinio amžiaus mergaičių ir 71,5 proc. bendraamžių berniukų somatinis nerimas yra vidutinio lygio ($\chi^2 = 22,41$; $p < 0,001$). Ir berniukams (51,7 proc.), ir mergaitėms (45,8 proc.) būdingas žemas asmenybės nerimas ir aukštas socialinis nerimas (atitinkamai 54,8 proc. mergaičių ir 60,5 proc. berniukų) (2 lentelė).

REZULTATŲ APTARIMAS

Viduriniojo mokyklinio amžiaus mergaičių psichosocialinė adaptacija yra aukštesnio lygio nei bendraamžių berniukų, jų savęs vertinimo ir kitų vertinimo rodikliai buvo reikšmingai geresni lyginant su berniukų rezultatais. Analizuojant šiuos tyrimo duomenis matyti, kad psichosocialinės adaptacijos ir ją sudarančių komponentų (savęs vertinimo, kitų vertinimo) bei kitų tyrėjų rezultatai nėra vienodi. Tiriant viduriniojo mokyklinio amžiaus moksleivių psichosocialinės adaptacijos ypatybes nustatyta, kad normaliai psichosocialinei adaptacijai reikia ne tik šeimos, bet ir draugų palaikymo [15]. Šios amžiaus grupės moksleiviai, kuriems dėl įvairių priežasčių sunku bendrauti su bendraamžiais, jaučiasi atskirti, izoliuoti nuo aplinkos, o dažnos nesėkmės kasdienėje veikloje mažina jų pasitikėjimą savo jėgomis, savigarbą, blogina savęs vertinimą [16]. Dezadaptuoti moksleiviai pasižymi mažesniu savęs vertinimu, žemesniais akademiniais pasiekimais, menkesniais socialiniais įgūdžiais [17], jie turi daugiau emocinių ir bendrojo psichosocialinio prisitaikymo problemų [2]. Vertinant nustatytus berniukų ir mergaičių psichosocialinės adaptacijos lygius (viduriniojo mokyklinio amžiaus mergaičių psichosocialinė adaptacija

aukštesnio lygio nei bendraamžių berniukų), mūsų duomenys patvirtina L. Bobrovos išvadas, kuri nustatė, kad vaikinai sunkiau adaptuojasi prie socialinių sąlygų, lyginant su bendraamžėmis merginomis. Merginos aktyviau išreiškia savo požiūrį į save ir kitus, lengviau pasiekia emocinio komforto būseną [18]. Mūsų atlikto tyrimo duomenys patvirtina kitų tyrėjų [19, 20] panašius duomenis, rodančius, kad aukštesnė paauglių psichosocialinė adaptacija padeda lengviau įveikti įvairias kritines situacijas, o tai rodo viduriniojo mokyklinio amžiaus moksleivių tarpusavio santykių (bendraavimo), kaip vieno iš pagrindinių psichosocialinės adaptacijos komponento, svarbą. Tyrimo duomenų pagrindu pritariame pozicijai, kad didelį poveikį aukštam psichosocialinės adaptacijos lygiui turi teigiamas mokyklos mikroklimatas – tai geri santykiai su bendraamžiais ir pedagogais. Kai mokykloje teigiamas mikroklimatas, moksleiviai lengviau prisitaiko prie esamų mokyklos taisyklių, mažiau pastebimos agresyvaus elgesio apraiškos [3].

Mūsų gauti rezultatai rodo, kad viduriniojo mokyklinio amžiaus mergaičių savęs vertinimas yra statistiškai patikimai aukštesnis ($p < 0,001$) nei bendraamžių berniukų. Šiuo tyrimu nustatyta, kad viduriniojo mokyklinio amžiaus mergaičių savęs vertinimo lygis yra aukštas ($76,7 \pm 10,5$ balo). Tokio pat amžiaus berniukų savęs vertinimas taip pat aukštas ($66,6 \pm 9,8$ balo), tačiau jis mažesnis lyginant su bendraamžėmis mergaitėmis ($p < 0,001$). Mūsų gauti rezultatai patvirtina kitų tyrėjų mintis šiuo aspektu. I. Tilindienė teigia, kad intensyvi psichofizinė veikla viduriniojo mokyklinio amžiaus laikotarpiu, apimanti biologinius, psichologinius ir socialinius pokyčius, suponuoja tam tikrus asmenybės kryptingumo, aktyvumo ir savarankiškumo pokyčius, kurie ir lemia prieštarinę moksleivių padėtį: didėja

aspiracijų atotrūkis nuo realių galimybių, ryškėja tapatumo formavimosi sunkumai, neadekvatus savęs vertinimas. Savęs vertinimo lygis susiformuoja reflektuojant savo veiklos rezultatus ir suvokiant, kaip tave vertina kiti. Adegvatus savęs vertinimas leidžia kritiškai pažvelgti į save, suderinti savo galimybes su įvairaus sunkumo uždaviniais ir aplinkinių reikalavimais [20]. A. A. Rean pažymi, kad adekvačiai save vertinantys moksleiviai turi aukštesnį visuomeninį ir asmeninį statusą, jų platesni interesai. Jų aktyvumas nukreiptas į įvairias veiklos kryptis ir tarpasmeninius kontaktus. Neatitinkantis tikrovės savęs vertinimas (neadekvačiai aukštesnis arba žemesnis) gali tapti konfliktų ar išgyvenimų priežastimi, ypač susidūrus su įvairiais sunkumais, nesėkmėmis, nauju patyrimu ar konkurencija [21]. K. L. Seifer ir R. J. Hoffnung nuomone, viduriniojo mokyklinio amžiaus moksleivių savęs vertinimas glaudžiai susijęs su prisitaikymo prie bendraamžių poreikių tenkinimu. Žemiau save vertinantys moksleiviai neturi aukšto statuso bendraamžių grupėje, jie labiau priklausomi nuo bendraamžių [22].

Tiriant nustatyta, kad viduriniojo mokyklinio amžiaus mergaitėms būdingi aukštesni kitų vertinimo rodikliai lyginant su bendraamžiais berniukais. Šie rezultatai patvirtina S. Šukio ir R. Jankauskienės tyrimų duomenis, kad laisvalaikiu fiziškai aktyvūs moksleiviai dažniau nei fiziškai pasyvūs ($p < 0,01$) mano, jog pedagogai juos geriau vertina. Be to, šis skirtumas dar akivaizdesnis vertinant šios amžiaus grupės mergaičių duomenis: laisvalaikiu, fiziškai aktyvių mergaičių nuomone, pedagogai jas vertina kur kas geriau nei fiziškai pasyviai ($p < 0,01$) [23].

Išanalizavus nerimo lygio tyrimo rezultatus nustatyta, kad viduriniojo mokyklinio amžiaus mergaitės dažniau mano jaučiančios somatinį nerimą nei bendraamžiai berniukai. Asmenybės nerimas ir socialinis nerimas lyginant lyties aspektu reikšmingai nesiskiria ($p > 0,05$). Didesnis nerimo lygis siejamas ir su kitomis paauglių problemomis, nes, kaip nustatė V. Juškelienė ir J. Kalibatas (2002), gilėjant psichologinėms problemoms, didėja fizinis ir psichinis nuovargis, silpnėja imuninis reaktyvumas, moksleiviai vis dažniau skundžiasi galvos skausmais, padidėjusiu dirglumu, irzlumu, nuovargiu iš ryto [24]. B. Burba ir kt., tyrę mokymosi krūvio ryšį su moksleivių nerimastingumo rodikliais, nustatė, kad moksleivių, neįvykdančių

mokykloje keliamų reikalavimų, nerimastingumo rodikliai pagal penkis nagrinėtus parametrus (bendrą nerimastingumo lygį, somatinius nerimastingumo požymius, žemą savęs vertinimą, padidėjusį susirūpinimą mokykla, nerimą dėl kontrolinių darbų) buvo statistiškai patikimai aukštesni, palyginti su tais, kuriems mokymosi krūvis atrodo optimalus [25]. Taigi mūsų atlikto tyrimo duomenys patvirtina kitų tyrėjų [8] panašius duomenis, teigiančius, kad 55,4 proc. moksleivių jaučia padidėjusį ar didelį (aukšto lygio) nerimą mokykloje. Bendrąjį nerimą sudaro nerimas dėl mokymosi ir bendravimo. E. Martišauskienė (2004) savo tyrime teigia, kad padidėjusį nerimą dėl bendravimo patiria 17–18 proc. moksleivių, jis apima sėkmės pasiekimų frustraciją, socialinį stresą, artimųjų lūkesčių netenkinimo ir pedagogų baimę [8]. H. Ollendick ir kt. nustatė, kad tarp nerimo ir depresijos yra stiprus koreliacinis ryšys, o tarp depresijos ir somatinio nerimo – statistiškai patikimas ryšys ($p < 0,01$) [26]. Šio tyrimo metu nustatytas vidutinis viduriniojo mokyklinio amžiaus moksleivių somatinio ir aukštas socialinio nerimo lygis. Analogiškas tendencijas yra nustatę ir kiti tyrėjai. Jų duomenys rodo didelį nerimo ir depresijos, atsitraukimo, somatinių skundų, agresijos ir delinkventinio elgesio lygį [27]. E. A. Storch ir kt. nustatė tiesioginę priklausomybę tarp vienvės pojūčio ir socialinio nerimo ($p < 0,05$).

Taigi mūsų ir kitų tyrėjų gauti rezultatai patvirtina viduriniojo mokyklinio amžiaus moksleivių psichosocialinės adaptacijos ir nerimo problemos daugialypiškumą, tendencijoms nustatyti reikalingi tolesni tyrimai.

IŠVADOS

1. Psichosocialinė adaptacija yra susijusi su viduriniojo mokyklinio amžiaus moksleivių lytimi. Nustatyta, kad mergaičių psichosocialinė adaptacija yra statistiškai reikšmingai ($p < 0,001$) aukštesnio lygio nei bendraamžių berniukų. Mergaičių savęs vertinimo ir kitų vertinimo rodikliai taip pat reikšmingai ($p < 0,001$) geresni nei berniukų.
2. Somatinio nerimo faktorius buvo reikšmingai aukštesnis ($p < 0,004$) mergaičių nei jų bendraamžių berniukų, tačiau asmenybės ir socialinio nerimo lygiuose esminių skirtumų nenustatyta.

Straipsnis gautas 2009-08-08, priimtas 2009-10-15

Literatūra

1. Malinauskas R, Klizas Š, Šniras Š. Viduriniojo mokyklinio amžiaus moksleivių socialinė adaptacija kūno kultūros pamokų metu. Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas. 2008;2(69):52-6.
2. Markevičiūtė A, Kalkytė R, Adomaitienė V, Gudienė D, Vėlavičienė D. Paauglių psichikos sutrikimų sąsajos su jų patiriamais psichosocialinio prisitaikymo sunkumais. Medicina. 2007;43(8):647-56.
3. Way N, Reddy R, Rhodes J. Students perceptions of school climate during the middle school years: associations with trajectories of psychological and behavior adjustment. Am J Community Psychol. 2007;40:194-213.
4. Markevičiūtė A, Goštautas A, Pilkauskienė I. Paauglių depresiškumo ir kitų asmenybės bruožų sąsaja. Medicina. 2003;39(2):186-93.
5. Storch EA, Brassard MR, Warner CLM. The relationship of peer victimization to social anxiety and loneliness in adolescence. Child Study Journal. 2003;33(1):1-18.
6. Augis R. Jaunesniųjų moksleivių nerimastingumas ir jų elgesio ypatumai. Psichologija. 1988;8:134-44.
7. Hanson A. Child psychology. Oxford, 1997;23-33.
8. Martišauskienė E. Mokyklinio nerimo ir dvasinės sklaidos paralelės paauglystėje. Pedagogika. 2004;73:118-23.
9. Bagdonas A. Mokinių stresas ir mokinių baimė: turinys ir raiškos ypatumai. Pedagogika. 2003;68:322-27.
10. Li H, Prevatt F. Fears and related anxieties across three age groups of Mexican American and White children with disabilities. The Journal of Genetic Psychology. 2007;168(4):381-400.
11. Navaitis G. Psichologinė parama vaikui. Vilnius, 1997;46-60.
12. Klizas Š, Malinauskas R, Dumčienė A. Viduriniojo mokyklinio amžiaus moksleivių psichosocialinė adaptacija lyties aspektu. Sveikatos mokslai. 2009;1(61):2158-61.
13. Райгородский Д. Практическая психодиагностика. Методики и тесты: учебное пособие. Самара: Издательский дом «Бахрах-М»; 2000.
14. Reynolds CR, Richmond BO. „What I Think and Feel“: A revised measure of children's manifest anxiety. Journal of Abnormal Child Psychology. 1978;6:271-80.
15. Morano CD, Cisler RA. Risk factors for adolescent suicidal behavior: loss, insufficient familial support, and hopelessness. Adolescence. 1993;28:851-65.
16. Ellickson PL, McGuigan KA. Early predictors of adolescent violence. American Journal of Public Health. 2000;90:566-77.
17. Gendron M, Royer E, Bertrand R, Potvin P. Behaviour disorders, social competence and the practice of physical activities among adolescents. American Journal of Health Behavior. 2004;9(4):249-59.
18. Bobrova L. Būsimųjų kūno kultūros pedagogų psichosocialinės adaptacijos ypatumai gyvenimo stiliaus kaitos kontekste. Jaunųjų mokslininkų darbai. 2009;1(22):24-32.
19. Fisher JL, Sollie DL, Morrow KB. Social networks in male and female adolescents. Journal of Research on Adolescence. 1986;6:1-14.
20. Tilindienė I. Paauglių iš pilnų ir nepilnų šeimų savęs vertinimas ir santykis su aplinka. Pedagogika. 2006;83:148-153.
21. Реан АА. Психология подростка: полное руководство. Москва: Академия. 2003.
22. Seifer KL, Hoffnung RJ. Child and Adolescent Development, 5th Edition (Social Science College Titles) (Hardcover). Houghton Mifflin Company, 1987;694-703.
23. Šukys S, Jankauskienė R. Mokinių sportavimo ir fizinio aktyvumo laisvalaikio sąsajos su psichosocialiniais, elgesio ir mokyklos veiksniais. Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas. 2008;1(68):92-9.
24. Juškelienė V, Kalibatas J. Vyresniųjų klasių moksleivių krūvis ir jo reikšmė sveikatai. Visuomenės sveikata. 2002;3(18):8-12.
25. Burba B, Grigaliūnienė V, Laukienė I, Vėlavičienė D, Šulga J, Keblys N, Jaras A, Jankuvienė O. Kauno miesto ir rajono vyresniųjų klasių mokinių mokymosi krūvis ir jo ryšys su mokinių nerimastingumo rodikliais. Visuomenės sveikata. 2007;2(37):11-5.
26. Ollendick TH, Seligman LD, Goza AB, Byrd DA, Singh KS. Anxiety and depression in children and adolescents: a factor-analytic examination of the tripartite model. Journal of Child and Family Studies. 2003;12(2):157-70.
27. Žukauskienė R, Pilkauskaitė-Valickienė R, Malinauskienė O, Kravaičienė R. Evaluating behavioral and emotional problems with the Child Behavior Checklist and Youth Self-Report scales: cross-informant and longitudinal associations. Medicina. 2004;40(2):169-77.

Links between psychosocial adjustment and anxiety of middle school age students and their gender

Šarūnas Klizas, Romualdas Malinauskas, Audronė Dumčienė, Irina Ramanauskienė¹

Department of Social Sciences and Humanities, Lithuanian Academy of Physical Education, Kaunas, Lithuania

¹*Physical Education and Sports Centre, Department of Physical Education, Kaunas University of Technology*

Summary

The aim of the study was to establish the links between psychosocial adjustment and anxiety of middle school age students depending on their gender. *Materials and methods.* Students of middle school age (14-15 years old) were randomly selected from Kaunas secondary schools, and then all the participants from the eighth and the ninth grades were investigated. Thus, the participants of the study were 521 students of middle school age (285 females and 236 males). The measure of psychosocial adjustment included K. Roger and R. Daimond's modified method. The measure of anxiety included C. R. Reynolds and B. O. Richmond's method. *Results.* After the analysis we established that psychosocial adjustment level among students of middle school age was higher for females (56.1 ± 12.8 scores) than males (51.3 ± 11.4 scores) ($p < 0.001$). The results obtained showed that girls of middle school age demonstrated high level of self-assessment (76.7 ± 10.5 scores). Somatic anxiety was high for the girls of middle school age ($p < 0.004$). *Conclusions.* We suggest

that psychosocial adjustment levels among students of middle school age were superior for girls than boys. Self-assessment and other indices were higher for girls than boys. Somatic anxiety was of the average level, social anxiety was of a higher level, and personal anxiety was lower. Somatic anxiety was higher for girls of middle school age compared to boys.

Keywords: psychosocial adjustment, anxiety, middle school age.

*Correspondence to Šarūnas Klizas,
Department of Social Sciences and Humanities,
Lithuanian Academy of Physical Education,
Sporto 6, LT-44221 Kaunas, Lithuania.
E-mail: ksarunas@yahoo.com*

Received 8 September 2009, accepted 15 October 2009